
КОЛЕСНІЧНКО Л.А.,
кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра педагогіки
та психології, Київський
національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана, м. Київ

ПСИХОДИНАМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЕТТІНГА (В КОНТЕКСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ)

У даній статті розкривається психодинамічне значення сеттінга. Сеттінг розглядається як цілий комплекс умов необхідних для виникнення особливих психічних і афективних стосунків між аналітиком і клієнтом. До зовнішніх рамок психоаналітичної ситуації відносяться: просторовий, часовий, фінансовий, поведінковий аспекти. Визначені зміни, які стосуються розуміння поняття «сеттінг» з часів З.Фрейда по сьогоднішній час. Аналізуються функції сеттінга: підтримуюча, обмежуюча та рамкова.

Ключові слова: сеттінг, функції сеттінгу: підтримуюча, обмежуюча, рамкова, зовнішні рамки психоаналітичної ситуації : просторові, фінансові, часові й поведінкові.

В данной статье раскрывается психодинамическое значение сеттинга. Сеттинг рассматривается как целый комплекс условий необходимых для возникновения особенных психических и аффективных отношений между аналитиком и клиентом. К внешним рамкам психоаналитической ситуации относятся: пространственный, временной, финансовый и поведенческий аспекты. Определены изменения в понимании сеттинга, произошедшие со времен З.Фрейда по сегодняшнее время. Анализируются функции сеттинга, которые он выполняет: поддерживающая, ограничивающая и рамочная.

Ключевые слова: сеттинг, функции сеттингу: поддерживающая, ограничивающая, рамочная, внешние рамки психоаналитической ситуации: пространственные, финансовые, часовые и поведенческие.

© КОЛЕСНІЧНКО Л.А., 2015

Summary. The article given reveals an essence, a psychodynamic meaning of the setting. The notion of setting is viewed as a whole complex of necessary conditions which allow for special psychic and affective relationships between an analyst and a client due to which the process can be set up. The following aspects refer to external frameworks of a psychoanalytical situation: spatial, temporal, financial and conduct aspects. There have been defined changes in understanding what a setting is from Z. Freud's times until now. The article offers an analysis of the functions performed by the setting: supporting, restricting and framelike. A supporting function is similar but not identical to protecting motherly attitude, consequently, a person under analysis can feel emotional "support" of the analytical setting in the way a child can feel emotional support of his/her mother. A restricting function consists in that the setting embodies psychotherapy rules. It appears as a certain "law" both for an analyst and a psychotherapist, thus performing the Father's role in a symbolic way. In a framelike function the setting determines stability and reliability of an internal space of psychotherapy, i.e. defines the range of impact of external factors on analytical procedure.

Key words: setting, the functions performed by the setting: supporting, restricting and framelike, external frameworks of a psychoanalytical situation: spatial, temporal, financial and conduct aspects.

Постановка проблеми. Загострення суперечностей у сучасному світі, надшвидкі зміни життя, втрати близьких, перенавантаження негативною інформацією та інше приводить до зниження стресостійкості людини, зростання рівня тривоги та страху, відчуття виснаження та втоми. Постає питання надання людям психологічної допомоги у процесі проживання та переживання таких моментів. Психоаналітична психотерапія є важливим напрямком такої допомоги.

Ефективність даної терапії визначається багатьма факторами. Зокрема, особливостями особистості аналітика, аналітичного інструментарію, умовами психоаналітичної ситуації тощо. У зазначеному дослідницькому полі ми зупиняємося на такому факторі як сеттінг. Сеттінг (рамкові умови) охоплює

сукупність чинників, які визначають зовнішні рамки психоаналітичної ситуації.

Сеттінг, як важлива складова терапії, не одразу опинився в центрі уваги дослідників. Так, З.Фрейд визначав деякі важливі та необхідні умови розгортання процесу психотерапії. Він у своїх доповідях досить часто описував технічні моделі свого психотерапевтичного облаштування, такі як використання кушетки, просторово-часова регулярність, нейтральність терапевта і навіть форми оплати [3, 4]. Але всі ці рекомендації лише потім стали "правилами" і склали сутність сеттінгу. Саме сеттінг описує базову домовленість, необхідну для проведення терапії, він є обов'язковою структурною та просторовою передумовою, до якої ще приєднуються контракт про співпрацю і кодекс поведінки для клієнта й терапевта.

3. Фройд не здійснив глибокого теоретичного аналізу поняття «сеттінг». тому, що його в першу чергу цікавили «класичні» пацієнти. Пацієнти, які мали сильне «Его», хороші внутрішні об'єкти, у яких домінували зрілі психологічні захисти, майже було відсутнє відреагування. Це пацієнти невротичного рівня організації, які переважали в практиці аналітика. Невротичні пацієнти приймають умови організації психотерапевтичного простору без особливого конфлікту, як спокійне тло, що дає можливість проявитися внутрішнім конфліктним. Для них сеттінг сам по собі не був фокусом лікування.

Одним із перших, хто висвітлив поняття «сеттінг» був Ральф Р. Грінсон. Аналітик вважав, що термін «аналітичний сеттінг» відноситься до фізичної рамки і встановленого порядку процедур психоаналітичної практики, які формують невід'ємну частину процесу проходження психоаналізу. Також він підкреслював, що з одного боку, при зміні різних його елементів проведення психоаналізу не стане неможливим, але з іншого боку, аналітичний сеттінг впливає на всілякі процеси, що відбуваються під час психоаналітичного лікування [1]. Ральф Р. Грінсон вказував, що аналітичний сеттінг полегшує появу всієї різноманітності реакцій перенесення і максимально збільшує їх.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

На початковому етапі становлення психоаналітичної психотерапії дослідження сеттінгу було пов'язано з тим, щоб з'ясувати, які елементи сприяють розвитку неврозу перенесення, а які полегшують робочий альянс, тобто що сприяє регресу пацієнта, а що допомагає йому зберігати зрілий рівень функціонування. Бо саме аналітичний

сеттінг послідовно забезпечує обидві ці можливості [1].

В той же час, визначаючи важливу роль сеттінгу у процесі психотерапії, вони певним чином відокремлювали його від загального процесу. Р.Грінсон наголошував, що не дивлячись на той факт, що аналітичний сеттінг — важлива змінна в терапевтичному рівнянні, він не може замінити психоаналітичної техніки: мистецтва інтерпретації і мистецтва стосунків з іншою людиною. [1].

Тому функції сеттінгу і його психодинамічне значення довгий час не досліджувалися. Та нові дані, які з'явилися завдяки накопиченому досвіду роботи з клієнтами, вказували на неможливість ігнорування того, що сеттінг має своє власне динамічне значення. Саме досвід роботи з клієнтами, які кидали виклик домовленостям сеттінга або порушували його, вимагав, щоб сеттінг став об'єктом підвищеної терапевтичної уваги та інтересу. В терапію прийшли клієнти, які демонстрували базову недостатність свого емоційного розвитку, не могли контейнерувати тривогу, не витримували фрустрацію та нейтральну позицію терапевта. Класичний сеттінг призводив до того, що вони або впадали в злоякісну регресію, або переживали потужний негативний перенос, або йшли з терапії.

Тому класична стандартна техніка психоаналізу, що склалася до середини 50-х років минулого століття: «строгий сеттінг, чотири сесії в тиждень, мовчазний і фруструючий аналітик, який лише прояснює, конфронтує і інтерпретує опори, поки не проявиться повною мірою трансферний невроз, потім інтерпретує інфантильні фантазії, і потім вирішує трансфер. Відхилення від сеттінга допускаються лише коли вони строго обмежені і їх сенс

інтерпретуються, це так звані параметри» [2], таким клієнтам не підходила і вимагала опрацювання і перегляду.

Можна згадати Мерилін Монро, яка лікувалася від депресії та відчуття неповноцінності та невпевненості у собі в Р.Грінсона. Вона мала травмуюче дитинство, не знала власного батька, мати збожеволіла, і Мерилін була відправлена в притулок. Її довіра до світу була підірвана, бажання любові, прийняття та визнання було бездонним. Мерилін не прийняла класичну стандартну техніку. Грінсон став вводити «параметри»: антидепресанти та транквілізатори, втручався у роботу актриси, коли вона відмовлялася працювати за проханням її режисерів, дозволив жити їй у себе вдома та спілкуватися з своєю донькою. Аналітик був емоційно включений і класична стандартна техніка не спрацювала. На той час, Р. Грінсону не вистачило концептуальних інструментів, щоб зрозуміти, що відбувається. Він не зміг її врятувати. Як ми знаємо, актриса покінчила з собою, і саме аналітик знайшов її у неї в будинку.

Зважаючи на викладене, стає зрозумілою необхідність дослідження функцій сеттінгу і його психодинамічного значення в процесі психотерапії клієнтів з психічними проблемами, що подібні до проблем акторки Монро. Це важливий напрямок дослідницької роботи і психологів, і психотерапевтів, який є наразі актуальним та має перспективи щодо підвищення ефективності процесу терапії. Оскільки роль сеттінгу в роботі з клієнтами, які атакують та порушують його, набуває особливого значення, *актуальною* є відповідь на питання про те, які функції він виконує і яке значення має.

Мета статті. Отже, головною метою цієї роботи є аналіз і визначення ролі та функцій, а також психодинамічного значення сеттінгу.

Виклад основного матеріалу.

Зміни в суспільних процесах, перша та друга світові війни, локальні конфлікти, формування споживацької ідеології призвело до того, що за допомогою до психотерапевтів стали звертатися люди, які мали «дифузне Его», переважання примітивних захистів, великий рівень тривоги, нездатність витримати фрустрацію, «злиту» афективну сферу тощо. Так клієнти часто при просуванні в терапії порушували сеттінг та атакували його складові. Сеттінг неминуче набуває підвищеного значення, і стає частиною міжособистісних стосунків між аналітиком і клієнтом.

Сеттінг – це цілий комплекс умов необхідних для виникнення особливих психічних і афективних стосунків між аналітиком і клієнтом, дякуючи яким процес психотерапії (терапевтичних стосунків) і може встановитися.

До основних функцій сеттінгу належать:

- Підтримуюча функція сеттінгу (символічно - «материнська» функція) полягає у створенні сприятливої «теплої» обстановки для природного зцілення клієнта.
- Обмежуюча: присутність третього (символічно – функція батьківського закону), що втілюється в обмеженнях сеттінгу – обмеженнях, які дозволяють клієнту відкривати самого себе.
- «Рамкова» функція сеттінгу визначає стабільність і надійність внутрішнього простору психотерапії, тобто встановлює межі впливу зовнішніх факторів на аналітичну процедуру.

1) Для розуміння підтримуючої функції сеттінгу розглянемо ідеї Дональда Вудса Віннікотта [8,9], представника теорії об'єктних стосунків, про підтримуюче оточення. Він стверджує,

що постійність і надійність аналітика в тому, як він слухає пацієнта, його автентичність, те, що він приділяє увагу в першу чергу потребам пацієнта, а не своїм, повторюють аспекти ранніх дитячих взаємин з мамою. Він писав, що «це часто набуває форми вербального супроводу, який у відповідний момент показує, що аналітик знає і розуміє якнайглибшу тривогу, яка переживалася, або буде переживатися.» Ця аналітична функція є аналогічною, але не ідентичною оберігаючому материнському ставленню, отже, аналізанд може відчувати, що він емоційно «підтримується» аналітичним сеттінгом, так само як мати насправді підтримує дитя в дитинстві. Це ще один приклад іншої «реальності», що синхронно з'являється в терапії. Пацієнт, який нездатний прийняти парадокс цієї множинної реальності зовні і усередині сеттінга, нездатний переміщатися серед реальностей перенесення і реальності терапевта як звичайної людини. Відсутність фантазійного виміру перенесення веде до того, що він стає переважно буквальним і конкретним.

Оскільки у дитини існує фантазія, що мати деяким магічним чином її захистить, так і у клієнта існує фантазія, що аналітичний сеттінг функціонує деяким магічним чином, захищаючи його від небезпек середовища, фантазія схожа на ту, в якій аналітик сприймається як «перехідний об'єкт». Ці фантазії мають бути інтерпретовані.

Коротко зазначимо, що функція «підтримуючого оточення» в психотерапії більшості невротиків мовчить. Але «коли спостерігається спотворення Его, маємо справу з межовими, нарцисичними клієнтами аналітичний сеттінг, як підтримуюче оточення, стає центральною терапевтичною дією». [6]

2) Обмежуюча функція полягає в тому, що сеттінг втілює правила психо-

терапії. Тобто він є певним «законом» як для аналітика, так і психотерапевта, виконуючи, таким чином, символічно роль Батька. «Батько» встає між «дитиною та матір'ю». Саме сеттінг («Батько») обмежує владу аналітика («Матері»).

Дотримання правил терапії, прив'язує терапію до принципу реальності, замість принципу задоволення. Клієнт стикається з обмеженням своєї «всемогутності», що співіснує з безпорадністю. Клієнт не може отримати все. Але і абсолютної влади терапевта над ним також немає, бо аналітик також підкоряється правилам. Сеттінг виступаючи в ролі «Батька» дає змогу клієнтові звільнитися від «Матері» та інтегрувати фрустраційну ненависть.

Розкриємо дещо ширше дію цієї функції. Представники теорії об'єктних стосунків вважали, що психіка складається з «внутрішніх об'єктів», які були інтерналізовані. Це важливі особи (об'єкти) дитинства і стилі їх функціонування. Інтерналізовані об'єкти та стосунки формують структуру психіки людини. В процесі розвитку дитини на зміну діадним («мама-дитина») приходять тріадні («мама-дитина-батько») стосунки, які інтерналізуються. Але часто через низку обставин, дитина так ніколи і «не доростає» до едіпальних стосунків триангуляції. Враховуючи ті катаклізми, які переживали люди в двадцятому та двадцять першому століттях, психотерапевти стикаються з тим, що в терапію все більше приходять саме таких клієнтів.

Тому внесення символічної функції Батька в процес аналізу є важливою умовою розвитку психічних функцій клієнта.

3) Рамкова функція. Ця функція була розкрита Маріон Мілнер [6], яка представила плідну ідею про сеттінг,

як про рамку. За основу вона взяла функцію рамки для картин. І в психоаналізі, і в живопису рамка створює кордон між внутрішнім вмістом і зовнішнім світом. Моделл, слідуючи за Мілнер, бачить рамку «не лише, як обмеження, але також як і те, що включає в себе окрему реальність. «Рамка» психоаналітичного сеттінга відокремлена від звичайного життя, оскільки вона інституалізує унікальну договірну та комунікативну домовленість між двома учасниками».

Сеттінг “як безпечні межі”, які дозволяють клієнту “божеволіти” і при цьому уникати ризику реального безумства. Переживається повна гамма почуттів, але безумовно в іншому «переносному просторі», який надійно закритий. Як в театрі, рамка дозволяє проявитися фантазіям і ілюзіям, і таким чином, втрачаючи зв'язок з реальністю, яка могла б перешкоджати творчій уяві. У терапевтичній ситуації встановлення безпечної рамки дозволяє відразу ж досягти несвідомих фантазій і матеріалу первинних процесів.

Розкриття цих функцій допомагає зрозуміти, що сеттінг є не лише пасивною опорою психоаналітичної терапії, а й має власне психодинамічне значення. Також розширення контингенту клієнтів та пацієнтів, які мають певні психологічні особливості, вплинуло на те, що сеттінг набув підвищеного значення, і стає частиною міжособистісних стосунків між аналітиком і клієнтом. Він створюється двома членами взаємодії. Сеттінг, з одного боку породжує психоаналітичну ситуацію, а з іншого він породжується цією ситуацією. Сеттінг стає обов'язковою та необхідною частиною психоаналітичного інструментарію для опрацювання проблем, які представляють такі клієнти.

Таким чином ми розглянули, вну-

трішні символічні аспекти сеттінгу. До зовнішніх формальних аспектів сеттінгу належать такі чинники:

- Просторовий аспект сеттінгу:
 - місце проведення, воно постійне чи непостійне (кабінет тихий і незмінний впродовж тривалого періоду);
 - клієнт лежить на кушетці, аналітик сидить позаду (клієнт і аналітик сидять);
 - вони одні в кабінеті.
- Часовий аспект сеттінгу:
 - тривалість сесій (45-60 хв.);
 - частота сесій (або рівномірний розподіл сесій впродовж тижня або як у кляйніанців: якщо відвідуєш терапевта два чи три рази, то потрібно ходити підряд);
 - розклад регулярний і фіксований;
 - тривалість курсу терапії, планування відпусток, відряджень;
 - терміни завершення терапії.
- Фінансовий аспект:
 - оплата (безкоштовно чи платно);
 - оплата пропущених сесій.
- Поведінковий аспект:
 - аналітик і клієнт не мають стосунків поза рамками аналітичних зустрічей;
 - у процесі аналізу не припустимі удари у відповідь та відреагування психотерапевтом.

Усвідомлення психотерапевтами символічного психодинамічного значення сеттінгу та дотримання зовнішніх рамок умов безумовно сприятиме ефективності терапії та наданню психологічної допомоги.

Висновки і пропозиції. У процесі дослідження було встановлено, що сеттінг важлива і значуща складова психоаналітичної терапії, яка стає частиною міжособистісних стосунків між аналітиком і клієнтом. Сеттінг – це

цілий комплекс умов необхідних для виникнення особливих психічних і афективних стосунків між аналітиком і клієнтом, дякуючи яким процес психотерапії може встановитися.

На сьогодні можна виділити такі функції сеттінгу:

- Підтримуюча функція сеттінгу (символічно - «материнська» функція) полягає у створенні сприятливої «теплої» обстановки для природного зміцнення клієнта.
- Обмежуюча: присутність третього (батьківського закону), що втілюється в обмеженнях сеттінгу – обмеженнях, які дозволяють клієнту відкривати самого себе.
- «Рамкова» функція сеттінгу визначає стабільність і надійність внутрішнього простору психотерапії, тобто встановлює межі впливу зовнішніх факторів на аналітичну процедуру. Сеттінг “як безпечні межі”, які дозволяють клієнту “божеволіти” і при цьому уникати ри-

зику реального безумства.

Також важливим у розгортанні аналітичної ситуації є зовнішні рамки, сутність яких складають просторові, часові, фінансові та поведінкові чинники.

Якщо поважно та турботливо ставитися до сеттінгу, це дасть змогу клієнту спокійно слідувати природним процесам розвитку.

Проведене нами теоретичне дослідження дало відповіді на частину поставлених нами запитань, але, водночас, поставило і низку нових. Перспективним, на наш погляд, напрямом подальших досліджень є вивчення питання про те, наскільки сеттінг може бути гнучким та модифікованим при роботі з клієнтами межового та психотичного рівнів організації.

Також викликає цікавість отримання відповіді на запитання про те, чи існує зв'язок між типологією особистості клієнта та психотерапевта і особливостями рамок умов психотерапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гринсон Р. Р. Техника и практика психоанализа – М.: «Когито-Центр», 2003. – 478 с.
2. Фай М. Путь аналитика. Основные принципы психоаналитической техники / Пер. с англ. под научной ред. проф. М. Решетникова. – СПб.: Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 2001. – С. 29-31
3. Фрейд З. Введение в психоанализ (лекции 1-15)/ Перевод Г.В. Барышниковой. – СПб., Алетейя СПб, 1999 – С. 2-3
4. Фрейд З. Анализ конечный и бесконечный/ Пер. с нем. и англ. – М.: МГ Менеджмент, 1998. – С. 1-2
5. Фільц О. Груповий аналіз як метод // Груповий психоаналіз // За ред. О.Фільця, Р.Гаубля, Ф.Лямонтт: Навч. посібник / Пер. з нім. – Львів: ИНТЛ-Класика, 2004. – С. 51-55
6. Milner, M., *The Role of Illusion in Symbol Formation, in New Directions in Psychoanalysis* (New York, Basic Books, 1955), p. 86
7. Modell, A., *Object Love and Reality*, (New York: Intl Univ Press), 1968
8. Winnicott, D.W., *Metapsychological and Clinical Aspects of Regression Within the Psychoanalytic Set-up, in Collected Papers*, (Basic Books, 1958)
9. Winnicott, D.W., *Playing and Reality*, (Routledge: London and New York), 1971, p. 4